

Akkerranden en recreatie

Effecten van wandelen op functies van akkerranden

stelsysteem

innovatie

Akkerranden en recreatie

Effecten van wandelen op akkerranden.

Auteur: M. Klieverik

© 2005 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

Projectnummer: 530184

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Bezoekadres
Praktijkonderzoek Plant en Omgeving
Edelhertweg 1
8219 PH Lelystad

Postadres
Praktijkonderzoek Plant en Omgeving
Postbus 430
8200 AK Lelystad

Tel. 0320 - 291111
Fax 0320 - 230479
E-mail: info.ppo@wur.nl
Internet: www.ppo.wur.nl

Inhoudsopgave

SAMENVATTING.....	7
INLEIDING EN LEESWIJZER.....	9
1. FUNCTIES.....	11
1.1 Wat is een akkerrand?	11
1.2 Functies.....	12
1.2.1 Beschrijving functies	12
1.2.2 Samenvatting	15
1.3 Een wandelpad over akkerranden.....	15
2 FUNCTIECOMBINATIES.....	17
2.1 Bestaande informatie	17
2.2 Functiecombinatie akkerrand en wandelen	18
2.2.1 Toelichting op functies en de invloed van wandelen.....	18
2.2.2 Conclusie functiecombinaties.....	22
3 ONDERDEEL INPASBAARHEID.....	23
3.1 Inpassing	23
3.2 Toetsen aan de praktijk	23
3.2.1 Natuur	23
3.2.2 Agrarische bedrijfsvoering.....	24
3.2.3 Wandelen	25
4 ALGEMENE CONCLUSIE, DISCUSSIE EN AANBEVELING.....	27
4.1 Conclusie.....	27
4.2 Algemene discussie	27
4.3 Aanbevelingen	27
LITERATUURLIJST.....	29
BIJLAGE 1: ARTIKELEN	31

Voorwoord

Steeds meer mensen recreëren in het buitengebied. Wandelen is één van de meest voorkomende vormen van recreatie op het platteland. Naast openbare (vaak verharde) wegen en wandelpaden wordt ook het boerenland gezien als waardevolle plek om te wandelen. Hierbij overtreft de vraag het aanbod. De overheid heeft dit ook gesignaleerd en haar beleid hierop aangepast. Ze stimuleert het toegankelijk maken van het platteland door middel van wandelpaden (o.a. in de Agenda Vitaal Platteland). De (potentiële) aanbieders van wandelpaden op het platteland zijn boeren. Een groot deel heeft echter weinig ervaring met het openstellen en aanbieden van wandelpaden. Wel hebben boeren vaak ervaring met natuurelementen op hun bedrijf, waaronder ook akkerranden. Het multifunctionele karakter en de vorm van akkerranden maakt ze uitermate geschikt om ze als wandelpad te gebruiken. Het is alleen niet duidelijk wat de invloed van wandelen op de akkerranden is.

Samenvatting

Akkerranden worden steeds vaker aangelegd, onder andere om drift en vermessing van de het slootwater tegen te gaan. De akkerrand doet hierbij dienst als buffer tussen akker en sloot. In alle gevallen ligt er op de rand een milieufunctie, natuur- en landschapsfunctie, agro-ecologische functie of combinatie van functies. Een akkerrand kan bijvoorbeeld gelijktijdig dienst doen als bufferstrook en, wanneer natuurlijk ingericht en aansluitend op elementen buiten het bedrijf, als ecologische verbinding.

Wandelen in het buitengebied verheugt zich op een toenemende belangstelling. Naast openbare (vaak verharde) wegen en wandelpaden wordt ook het landelijk gebied gezien als waardevolle plek om te wandelen. Steden en dorpen worden omsloten door landelijk gebied waardoor mogelijkheden ontstaan voor het maken van korte, maar ook langere wandelingen door een aantrekkelijk gebied (natuur, rust, ruimte). De overheid heeft dit ook gesignaleerd en haar beleid aangepast op het toegankelijk maken van het platteland door middel van wandelpaden.

De plaats en de vorm van akkerranden op een bedrijf (langgerekte smalle stroken langs de akker) maakt ze uitermate geschikt om ze als wandelpad te gebruiken. Hierbij is de invloed van wandelen op de akkerrand gering en kunnen wandelen en akkerranden uitstekend met elkaar worden gecombineerd. Per functie hebben we de volgende conclusie getrokken:

Buffering

Wandelen heeft geen invloed op de functie buffering en kan hiermee goed worden gecombineerd met een akkerrand. Buffering hangt samen met de breedte van de rand en niet van de vorm en beheer. De eisen voor de breedte van de bufferstrook ligt tussen de 0.25 en 1.5 meter. Dit is niet al te breed, maar ruim voldoende voor een wandelaar.

Een uitzondering op de regel is wanneer er een vanggewas wordt gebruikt. Het principe achter een vanggewas is dat drift beter wordt beperkt door gebruik te maken van de hoogte van een gewas. Een hoger gewas neemt drift sneller weg waardoor een minder brede rand kan volstaan. De wandelaar zal het vanggewas plattrappen waardoor de functie van bufferstrook teniet wordt gedaan.

Natuurlijke vijanden

De grootste groep natuurlijke vijanden in de akkerrand, o.a. loopkevers en spinnen, hebben weinig te duchten van de wandelaar. Ze vluchten makkelijk weg tussen de vegetatie en een groot deel van de natuurlijke vijanden zit overdag in de akker op zoek naar prooi op de teeltgewassen. Verder is het goed voorstelbaar dat, bij een voldoende brede akkerrand, de wandelaar een positieve invloed uitoefent. Betreding kan voor variatie in open en gesloten plekken zorgen. Open plekken worden o.a. door de graafwesp gebruikt en natuurlijke vijanden kunnen er zonnen en zich via de open plekken makkelijker verplaatsen.

Ecologische verbinding

De invloed van de wandelaar zal licht negatief zijn omdat de rust van aanwezige fauna wordt verstoord. Een ecologische verbinding moet voldoende beschutting bieden, maar hoeft niet van een dusdanige kwaliteit te zijn dat insecten, zoogdieren of vogels er permanent in moeten kunnen verblijven. Een verbinding voor natuur is meestal ook een verbinding voor wandelaars. In dit opzicht gaan wandelen en akkerrand wel goed samen.

Landschapswaarde

Wandelen over akkerranden draagt uitstekend bij aan de landschap- en natuurbeleving van de wandelaar. Er wordt door de 'natuur' gelopen waardoor deze van dichtbij te ervaren is. De invloed van de wandelaar op de akkerrand zelf is bij een voldoende brede akkerrand (min. 1.5m.) gering. Het enige minpunt is dat de wandelaar zelf voor verstoring kan zorgen. Akkers hebben een open karakter waardoor de wandelaar op de akkerrand goed zichtbaar is. De vraag is in hoeverre wandelaars de aanblik op de akkerrand verstoren en

hoe een wandelaar de akkerrand vanuit landschappelijk- en natuur oogpunt ervaart.

Habitat flora

Het nadelige effect van betreding van de akkerrand door wandelaars is dat flora kan worden vertrapt. Een akkerrand bestaat meestal niet uit gevoelige soorten, hoewel er af en toe rode lijstsoorten voorkomen in de akkerrand. Een goede akkerrand zal bestaan uit verschillende soorten, en hoe gevarieerder de samenstelling hoe waardevoller een akkerrand is (ook ten gunste van fauna/natuurlijke vijanden).

Habitat fauna

Wandelaars verstoren vooral de rust van vogels en zoogdieren die van de akkerrand gebruik maken, zelfs bij een zeer brede akkerrand. Insecten zullen over het algemeen weinig hinder ondervinden van de wandelaar. Omdat wandelen (nog) een relatief kleine doelgroep kent zal de mate van verstoring meevallen. Broedvogels vormen een uitzondering. Zelfs een geringe mate van verstoring zal nadelig zijn. Afsluiten of omleggen van wandelpaden in het broedseizoen is een oplossing die kan worden toegepast. Het is belangrijk om wel goed duidelijk te maken aan de wandelaar dat de wandelstrook is afgesloten in verband met broedende vogels.

Conclusie

Alles bij elkaar opgeteld kan er worden geconcludeerd dat wandelen op akkerranden een succesvolle combinatie kan zijn. De negatieve effecten zijn gering, met uitzondering van de verstoring van broedvogels, en kunnen met wat kunstgrepen worden beperkt (omleiding of afsluiten wandelpad in broedseizoen). De positieve effecten zijn legio, denk aan imagoverbetering, een toegankelijker platteland, beleving van rust/ruimte/natuur/(cultuur)landschap en inkomen voor de boer.

Inleiding en leeswijzer

Inleiding

Akkerranden staan steeds vaker in het nieuws. In veel akkerrandenprojecten die recent zijn gestart, ligt het accent op het verbeteren van de waterkwaliteit en biodiversiteit. Akkerranden fungeren dan bij sloten als buffers en vanggewas, zodat minder gewasbeschermingsmiddelen en mest in het water komen. Ook kan een akkerrand dienen als biotoop en verbindingselement voor plant en dier. De aanwezigheid van natuurlijke vijanden van plaaginsecten is hierbij een voordeel met een groot belang. Wanneer er minder bestrijdingsmiddelen hoeven te worden gebruikt scheelt dit de ondernemer flink wat kosten en er komen minder bestrijdingsmiddelen in het milieu. Ook vanuit andere hoeken komt het nut van akkerranden naar voren. Het belang van akkerranden en de mogelijkheden binnen een akkerrand functies te combineren wordt door veel partijen al onderkend en in enkele gevallen in de praktijk al toegepast (veelal in onderzoeksprojecten).

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 worden de verschillende functies van de akkerrand afzonderlijk beschreven en toegelicht. In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op wat de invloed van wandelen is op de in hoofdstuk 1 genoemde functies. Hoofdstuk 3 gaat in op de inpasbaarheid van wandelen op akkerranden en geven belanghebbenden, waaronder een boer, recreant en natuurspecialist hun visie, eventueel aangevuld met ervaringen, op wandelen over akkerranden. Hoofdstuk 4 bevat afsluitend de algemene conclusie, discussie en aanbevelingen.

1. Functies

1.1 Wat is een akkerrand?

Alvorens in te gaan op de functies van de akkerrand en de relatie met recreatie wordt eerst een beeld geschetst wat we precies verstaan onder een akkerrand. Een akkerrand is een rand langs de akker waarop geen productiegewas wordt geteeld. Meestal heeft de rand een milieufunctie, een natuur- en/of landschapsfunctie, een agro-ecologische functie of een combinatie van voorgaande. De milieufunctie hangt samen met buffering: het tegengaan van vermessing en drift naar naastgelegen objecten (sloot, berm, bos). Afhankelijk van het te telen gewas zijn er wettelijke afstanden vastgelegd, de teeltvrije zone (zie §2.2.1). Onder de natuurfunctie verstaan we o.a. het leefgebied voor flora en fauna: de breedte van de akkerrand en de soorten die hier voorkomen en van nut zijn voor flora en fauna. De agro-ecologische functie hangt samen met de aanwezigheid van zoogdieren en insecten in de akkerrand. Insecten kunnen hierbij een rol vervullen als natuurlijke vijand (functionele agrobiodiversiteit). De landschapsfunctie ligt voornamelijk in de extra variatie die een akkerrand toevoegt als extra landschappelijk element. Akkerranden worden vaak ingezaaid met bloemmengsels waardoor er een voor de recreant (en bewoner) aantrekkelijk beeld ontstaat.

Hoe gevarieerder de soortensamenstelling van een akkerrand en hoe meer gespreid de bloei des te meer soorten en aantallen insecten zich in de akkerrand kunnen vestigen. Een akkerrand hoeft niet noodzakelijk uit bloemrijke soorten te bestaan. Pollenvormende grassen bieden al een geschikte overwinteringsplaats voor bijvoorbeeld insecten (Hopster e.a., 2002). Bloeiende kruiden hebben meerwaarde omdat ze voedselbron zijn voor o.a. vlinders. Akkerranden met een permanent karakter hebben over het algemeen een hogere natuurwaarde/biodiversiteit. Ook kan de akkerrand dienst doen als verbindingzone.

De breedte van een akkerrand ligt tussen de 3 á 12 meter. Uit onderzoek (Huismans et al, 1997) blijkt dat bij een breedte van 4 meter drift tot een minimum wordt beperkt. De breedte van de akkerrand wordt steeds vaker bepaald door de natuurkwaliteit die bij een bepaalde breedte kan worden behaald. Deze breedte wordt als voorwaarde (minimale breedte) meegegeven. Afhankelijk van de eisen van de initiatiefnemer of subsidievertrekker kan de breedte worden vastgesteld.

In de praktijk kiezen veel boeren voor een akkerrand van vier meter breed vanwege de inpasbaarheid in de bedrijfsvoering. Huidige machines hebben een werkbreedte van rond de drie meter en bij een vier meter brede rand is het bet beheer praktischer omdat er ruimte overblijft om te manoeuvreren.

foto 1: natuurvriendelijke akkerranden langs (watervoerende) sloten

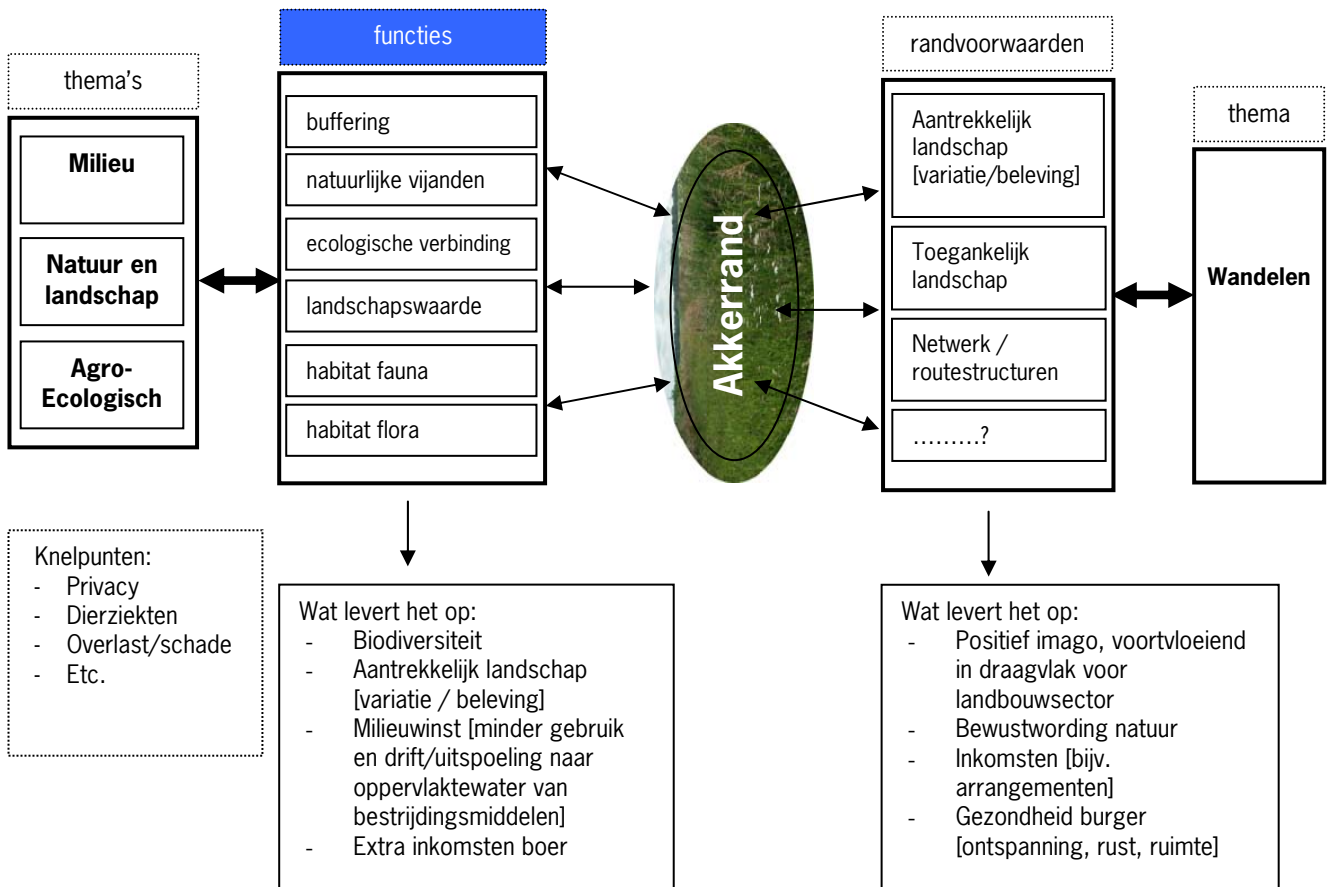
1.2 Functies

1.2.1 Beschrijving functies

Er zijn twee belangrijke beleidslijnen te onderscheiden:

- 1) creëren van een aantrekkelijk landschap en het versterken van algemene natuurwaarden (biodiversiteit)
- 2) het verminderen van ongewenste emissies (bestrijdingsmiddelen en nutriënten) naar sloten, bermen en grondwater.

De akkerrand kan een belangrijke rol vervullen bij het behalen van deze doelstellingen. Onderstaand is een beknopt relatieschema weergegeven met daarin ook de functies die een akkerrand kan vervullen. Per functie wordt er vervolgens een korte toelichting gegeven. In hoofdstuk 2 wordt verder ingegaan op de invloed van wandelen op die functies.

figuur 1: overzicht invloed wandelen op akkerranden.

Buffering

Een van de hoofdredenen waarom een akkerrand wordt aangelegd is de bufferende werking. Dit leidt tot A) een vermindering van vermesting door afspoeling van nutriënten en B) minder drift van bestrijdingsmiddelen vanuit de akker naar naastgelegen object (sloot, berm en/of bos). Hiermee verbetert de waterkwaliteit. Hoe breder de bufferstrook hoe minder de gevolgen van afspoeling en drift zijn op het slootwater. Bij een breedte van 4 meter wordt de invloed van drift al tot een minimum beperkt. Door de akkerrand bedekt te

houden met vegetatie wordt afspoeling nog verder tegengegaan.

foto 2: teelvrije zone op bollenteeltbedrijf

De akkerranden worden niet bemest en bespoten. De vegetatie op de akkerrand worden gemaaid en afgevoerd waardoor de grond wordt verschaald. Verschraling leidt tot een vermindering van de belasting op het oppervlaktewater met verontreinigde stoffen. Uit onderzoek in Brabant¹ blijkt dat door het gebruik van bufferstroken van 3,50m, de directe emissie van meststoffen naar sloten met 50 tot 89% wordt gereduceerd.

Vaak is er sprake van een verplichte teelvrije zone, waarbij de breedte afhankelijk is van het te telen gewas. Breedtes liggen tussen de 0.25m-1.50m. Voor aardappelen geldt onder meer dat een teelvrije zone van 100 i.p.v. 150 cm aangehouden mag worden als een vanggewas wordt geteeld. Voor het vanggewas

geldt wel dat het gewas minimaal dezelfde hoogte heeft als de bovenste in werking zijnde spuitdop van de gebruikte apparatuur.

Natuurlijke vijanden

Onder natuurlijke vijanden worden insecten verstaan die meehelpen aan de bestrijding van plaaginsecten als trips, luis, koolmotje en slak. Vogels en zoogdieren die ook in de akkerrand verblijven, dragen wel bij aan de bestrijding van plagen, maar niet in de mate waarin insecten dit doen.

Natuurlijke vijanden hebben beschutting en voedsel nodig. Dit vinden ze in een rand waar grassen (beschutting) en bloeiende planten (voedsel) voorkomen. Zowel het oppervlak als plantendiversiteit komt ten goede de aan natuurlijke vijanden. Een voldoende brede en permanente akkerrand zorgt voor het instandhouden van soorten die een lange levenscyclus hebben en meerdere jaren nodig hebben om een stabiele populatie op te bouwen. Hoe gevarieerder een akkerrand hoe complexer het ecosysteem (natuurfunctie). De akkerrand speelt vooral een rol bij de voortplanting, fourageren en overwintering van natuurlijke vijanden. In de zomer bevindt een groot deel van de natuurlijke vijanden zich op de akker.

Door te zorgen voor meer kruiden en grassen in de rand krijgen insecten meer kans. Deze insecten dienen weer als voedsel voor jonge weidevogels en muizen (zie ook functie *habitat fauna*).

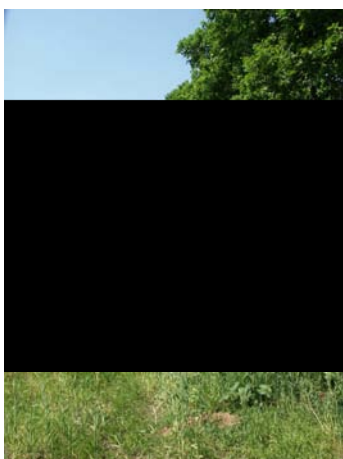

foto 3: wandelpad langs houtwal

Ecologische verbinding

Akkerranden met een natuurlijke begroeiing zijn een verbindend element tussen landschapselementen. Akkerranden vormen hiermee verbindingen tussen biotopen waarlangs planten en dieren zich kunnen verspreiden. Verbindingen kunnen worden gemaakt tussen elementen op het bedrijf, maar ook met elementen buiten het bedrijf. Het landschap omvat veel landschapselementen (biotopen) als houtsingels, hagen, solitaire bomen en bosjes. Hoe meer deze elementen met elkaar in verbinding staan, hoe groter de betekenis ervan voor de natuur.

Landschapswaarde

Het Nederlandse cultuurlandschap bestaat voor het grootste deel uit productiegronden. Akkerranden, als onderdeel van het landschap, vergroten de belevingswaarde voor de wandelaar (én bewoners). De belevingswaarde hangt af van de aanblik van de rand. Een bloemrijke akkerrand geeft variatie en kleur in het landschap.

¹ Actief Randenbeheer Brabant, in opdracht van Hoogheemraadschap van West-Brabant.

Een akkerrand kan op afstand worden beleefd of je kunt er door middel van een wandelpad doorheen lopen. De landschapswaarde van een akkerrand hangt voor een groot deel samen met de aanwezige landschapselementen. Een aantrekkelijke en toegankelijke akkerrand is het meest aantrekkelijk als deze zich midden in een gevarieerd landschap bevindt.

Habitat fauna

Wanneer akkerranden op een natuurvriendelijke manier wordt ingericht en onderhouden wordt het aandeel natuur op het bedrijf vergroot (kwantitatief) en verbeterd door een verhoging van de diversiteit (kwalitatief). Voor akkerranden zijn er beheerpakketten (SAN) met een faunadoelstelling. Hierbij is vorm en beheer afgestemd op het bieden van voldoende dekking en voedsel.

Onder natuurlijke vijanden is al beschreven dat akkerranden vooral bij kunnen dragen aan een stabiele insecten- en vlinderpopulatie. Ook zoogdieren als reeën, hazen, egels en marterachtigen (wezel) maken gebruik van de akkerranden (voedsel en dekking tegen vijanden), maar vanwege hun grote mobiliteit zijn ze niet sterk aan een bepaalde plaats gebonden. De relatie met de akkerranden is hier dan ook minder sterk. Ook vogels maken gebruik van akkerranden, bijvoorbeeld als nestgelegenheid voor bodembroeders zoals de patrijs. Dit is vaak incidenteel en tijdelijk van karakter. Kruidenrijke akkerranden trekken bijvoorbeeld muizen aan waar de grauwe kiekendief van profiteert. Akkerranden die gefaseerd worden gemaaid vormen het perfecte leefgebied voor onder meer veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper, Kievit, patrijs en kwartel.

Habitat flora

Wanneer akkerranden op een natuurvriendelijke manier wordt ingericht en onderhouden wordt het aandeel natuur op het bedrijf vergroot en verbeterd. Akkerranden vergroten het oppervlak aan natuur (kwantitatief) en verhogen de diversiteit (kwalitatief). Er kan onderscheid worden gemaakt in twee groepen kruiden met ieder een eigen karakteristiek. Eén groep planten die zich aan het dynamische milieu van de landbouw heeft aangepast zijn de akkerkruiden. Typerende akkerkruiden zijn de laatste tientallen jaren in hoog tempo achteruitgegaan, zowel in soorten als in aantallen. Van de ongeveer 100 akkerkruiden staat de helft op de Rode Lijst van bedreigde soorten. Akkerkruiden houden van open en voedselrijke grond en vragen om een dynamisch milieu om zich in stand te kunnen houden. De tweede groep zijn de planten die houden van schrale en voedselarme omstandigheden. Ook deze planten uit schrale milieus zijn de laatste jaren sterk achteruit gegaan. Akkerranden met een natuurfunctie (verschralingsbeheer) geven de mogelijkheid om deze groep planten in stand te houden en te bevorderen.

Ook voor de bedrijfsvoering zijn positieve ontwikkelingen te noemen. Doordat lastige akkeronkruiden vaak grotendeels uit natuurelementen verdwijnen, kan de onkruiddruk in de productiegewassen afnemen.

Overige (technische) functies.

Onderstaande functies worden niet verder uitgewerkt, maar worden toch genoemd om een completer beeld te geven van de hoeveelheid functies die een akkerrand vertegenwoordigt.

- Verstevenigen slootkant; vegetatie gaat beschadigingen en erosie van de slootrand tegen. De akkerrand met permanente begroeiing dient als versteviging van de bodem.
- Inwaaien van gronddeeltjes; het zand wordt vastgelegd in de rand en belandt niet in de sloot. Verondieping van de sloot met als resultaat een belemmerde doorstroming wordt tegengegaan. Het waterschap hoeft minder onderhoud uit te voeren (vooral op zandgronden en in droge perioden).
- Rijpad voor boer, ook om te kunnen keren en draaien; als de akkerrand breed genoeg is kan er incidenteel over worden gereden wanneer het gewas op het land staat. Verstoring en verdichting (bijv. onder natte omstandigheden) kunnen optreden. Beplanting kan zich hierdoor minder goed handhaven en tredplanten kunnen gaan overheersen.

1.2.2 Samenvatting

De verschillende functies van de akkerrand hangen nauw met elkaar samen of vullen elkaar aan. Momenteel wordt een akkerrand het meest aangelegd om de bufferfunctie (tegengaan vermessing en drift) en de natuurfunctie (Programma Beheer). Wanneer een netwerk van aaneengesloten akkerranden ontstaat (over het bedrijf en daarbuiten) komt hierbij ook de functie van verbinding in beeld. Bij een natuurvriendelijke inrichting en beheer ontstaat er een stevige structuur van natuurvriendelijke akkerranden waar fauna (o.a. vlinders, vogels) en natuurlijke vijanden van plaaginsecten van kunnen profiteren. In de akkerrand zelf vindt ook fauna beschutting en voedsel. Een akkerrand met natuurfunctie levert een gevarieerd landschap op. Een bloemrijke samenstelling (flora) in de akkerrand geeft een extra gevarieerd beeld, wat bij kan dragen aan een positief imago van de landbouw.

Welke functie het meest belangrijk is hangt af van de doelstelling van de boer, bijvoorbeeld buffering vanuit milieuoogpunt of faunaland voor natuur. De betaler bepaald hoe de akkerrand is ingericht (breedte, soort vegetatie, beheer) wat vervolgens weer bepalend is in welke mate wandelen voor verstoring zal zorgen. Hierop wordt in hoofdstuk 2 verder ingegaan.

1.3 Een wandelpad over akkerranden

De meeste mensen recreëren in de natuur. Naast het bezoeken van natuurgebieden neemt recreatie op het platteland toe. Het gaat hierbij om activiteiten waar beleving van natuur en landschap centraal staat. Wandelaars vinden dit aanbod op het boerenland, evenals rust en ruimte. Ook het aspect van 'avontuurlijk' wandelen is een van de unieke eigenschappen van wandelen over boerenland. Je begeeft je buiten verharde paden en de situatie op het land verandert vaak. Grond wordt bewerkt, gewassen worden gezaaid, groeien en worden geoogst. De wandelaar kan ook een speciale belangstelling hebben voor (cultuur)landschap of natuur (dieren en planten). Akkerranden maken hier ook deel van uit. De wandelaar maakt dus kennis met natuur én landbouw wat bijdraagt aan het maatschappelijke draagvlak voor de landbouw.

Steden en dorpen zijn omringd door platteland. Hierdoor is het platteland vaak snel en eenvoudig te bereiken. Dit maakt het aantrekkelijk om wandelpaden in de nabijheid van stad of dorp aan te leggen. Een van de voordelen van wandelen over boerenland is hiermee de natuurbeleving dicht bij huis. Net buiten de Vinx-locatie Leidsche Rijn ligt een wandelpad over boerenland dat geschikt is voor korte wandelingen, net als in Nieuw-Vennep (zie artikel in bijlage 1).

Wandelen als dagactiviteit genereert bestedingen en heeft het een positief economisch effect op een gebied (zie figuur 2). Het opvallende daarbij is dat er geen grote investeringen nodig zijn. Een wandelpad over boerenland is meestal een smalle strook langs een sloot of boskant (en soms een verhard kavelpad).

The image shows a screenshot of a website titled "de Tweevoeter". The header includes navigation links: "welkom | nieuws | wandelroutes | boeken | forum | marktplaats | tochten | nieuwsbrief | colofon". Below the header, there are three columns of content:

- Left column:** "Ads door Google" with links for "Wandelen spanje", "Wandelen italie", "Verblijf Ardennen", and "Snp reizen". A blue "Deze" logo is visible at the bottom left.
- Middle column:** "brits wandelpad stimuleert economie" dated "woensdag 5 november 2003". The text describes the South West Coast Path in Devon, mentioning it is 7500 km long and generates 450 million euros per year for the British government.
- Right column:** "INLEIDING waarom wand wandelen voor beginners" and "BESTEMMING! nederland alg brabant drenthe".

figuur 2: fragment uit artikel over economisch effect van wandelpaden, bron www.detweevoeter.nl

Aan een wandelpad over boerenland worden geen hoge eisen gesteld, behalve dat deze begaanbaar moet zijn. Doordat er meestal weinig voorzieningen zijn hebben wandelpaden over boerenland een specifieke (kleine) doelgroep. Mensen met wandelwagens en invalidenwagens kunnen vaak niet terecht op deze wandelpaden. Wandelaars maken bewust gebruik van de wandelpaden ('wandelen ter ontspanning'). Dit betekent dat ze zich meer dan de incidentele wandelaar of toevallige voorbijganger (die van A naar B loopt) bewust zijn van de activiteit die ze uitvoeren. In de meeste gevallen is deze groep wandelaars meer natuurbewust (laten geen afval achter) en laten gewassen van boeren met rust.

foto 4: wandelpaden uit het netwerk 'Op de kuierlatten, gastvrij wandelen over boerenland', www.opdekuierlatten.nl

2 Functiecombinaties

2.1 Bestaande informatie

Dit onderzoek richt zich op de invloed van wandelen op de akkerranden. Onderzoek naar juridische (b.v. aansprakelijkheid bij ongevallen) en planologische vraagstukken zijn buiten beschouwing gelaten. In de tekst is af en toe al verwezen naar onderzoeksresultaten. Hieronder volgt nog een overzicht van informatie die ingaat op de effecten van wandelen op akkerranden.

Onderzoek

Uit een inventarisatie naar bestaand onderzoek over akkerranden die worden ingezet ten behoeve van recreatie komt weinig naar voren wat ingaat op de effecten van wandelen op de akkerrand. Wel komt uit onderzoek naar voren dat boerderijhonden een belangrijke rol spelen bij het overbrengen van *Neospora*²

foto 5: verbodsborden voor honden

infecties onder melkvee. Dit blijkt onder andere uit Duits en Nederlands onderzoek. Duitse wetenschappers baseren zich op een nadere analyse van onderzoek naar *Neospora* dat in 2000 in de deelstaat Rheinland-Pfalz werd uitgevoerd. Daarmee staat vast dat honden als gastheer van de parasiet kunnen fungeren. Nederlands onderzoek van de Gezondheidsdienst voor Dieren³ ondersteunt deze conclusie. Voor het openstellen van wandelpaden op het bedrijf betekend dit dat naast de eigen hond ook honden van wandelaars

een risico zijn voor insleep van *Neospora*. In de Leidraad Wandelpaden uit 2004 wordt dit risico laag geschat omdat vooral boerderijhonden drager zijn. Veehouders worden aanbevolen om maatregelen te treffen om honden zoveel mogelijk weg te houden uit weilanden en de voerplekken van de koeien.

Onderzoekers die zich bezighouden met faunaonderzoek noemen vooral de verstoring van broedvogels als mogelijk knelpunt. Ze zijn bang dat wandelaars tijdens het broedseizoen de broedende vogels op het nest verstoren. In welke mate wandelaars voor verstoring zorgen is in het bestuderen van bestaande literatuur niet terug gevonden. Als zich broedvogels in de akkerrand bevinden wordt uit voorzorg aangeraden om het wandelpad gedurende de broedperiode af te sluiten.

In de Hoeksche Waard loopt een praktijkproject (LTO-Noord, Alterra en PPO) met vijf bedrijven die aan de slag gaan met functionele biodiversiteit. Een deel van de akkerranden die hier liggen, is al in gebruik als wandelpad. Projectleider bij PPO dhr. F. Van Alebeek signaleert het probleem dat op een drukke wandelroute broedvogels in de randen kunnen worden verjaagd. Als oplossing wordt geopperd om de weidevogelhotspots niet in het padennetwerk op te nemen, of om wandelpaden niet het gehele jaar open te stellen. Het tijdelijk verwijderen van een bruggetje, overstapje of vergrendelen van een klaphek blijkt in combinatie met een bordje 'Tijdelijk afgesloten, broedseizoen' in de praktijk goed te werken (info Wandelplatform-LAW).

Overig (artikelen, nieuwsbrieven, etc.)

Informatie is verder te vinden in verschillende artikelen en nieuwsberichten (zie bijlage 1 voor enkele relevante artikelen). Hierin wordt vooral melding gemaakt van overlast door wandelaars en ook de hierboven

² De parasiet *Neospora caninum* geldt wereldwijd als een belangrijke veroorzaker van abortus onder runderen. Onder melkvee kan een infectie leiden tot een verhoogd aantal verwerpers. Koeien kalven ook vaak moeilijker af.

³ GD, Wageningen universiteit: drs. Chris Bartels, dr. Thomas Dijkstra, dr. Willem Wouda.

genoemde verspreiding van *Neospora*. Overlast die het meest wordt genoemd is het achterlaten van afval, mensen die buiten de wandelpaden komen en op het erf lopen en schade aan gewassen.

2.2 Functiecombinatie akkerrand en wandelen

In onderstaande tabel 1 is de invloed van wandelen op de akkerrand weergegeven. In de daaropvolgende tekst wordt per functie een toelichting gegeven.

Er is gekeken naar de invloed van wandelaars op de akkerrand. Hierbij is het uitgangspunt dat er geen maatregelen worden genomen om de beloopbaarheid te verbeteren, o.a. door middel van houtsnippers, schelpen en dergelijke.

De waardering is als volgt. Wanneer wandelen slecht samengaat met een functie van de akkerrand is er een -- of - gescoord. Wanneer wandelen goed samengaat met een functie van de akkerrand is een ++ of + gescoord. Zie ook de toelichting onderaan de tabel.

Bij de beoordeling is uitgegaan van de effecten op de akkerrand vanuit landbouwkundig oogpunt. Voorbeeld functie habitat flora: betreding door wandelaars kan voor variatie in de vegetatie zorgen (positief) doordat tredplanten zich kunnen ontwikkelen, landbouwkundig zijn dit vaak ongewenste soorten (negatief). De score zal dus negatief uitvallen. In het onderdeel inpasbaarheid geven enkele ervaringsdeskundigen op het gebied van natuur, wandelen en landbouw hun reactie op de effecten van wandelen op de akkerrand en een bredere visie op de functiecombinatie van wandelen en akkerranden.

tabel 1: invloed van wandelen op verschillende functies van akkerranden

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Buffering	++
Natuurlijke vijanden	+
Ecologische verbinding	++
Landschapswaarde	++
Habitat flora	-
Habitat fauna	-

Waardering:

- er is sprake van een grote negatieve beïnvloeding door wandelen (beide functies passen zeer slecht bij elkaar)
- er is sprake van een lichte negatieve beïnvloeding door wandelen (beide functies passen slecht bij elkaar)
- + er is een lichte beïnvloeding door wandelen (beide functies passen goed bij elkaar)
- ++ er is geen beïnvloeding door wandelen (beide functies passen zeer goed bij elkaar)

2.2.1 Toelichting op functies en de invloed van wandelen

Buffering

Er wordt geen invloed verwacht van wandelen op de akkerrand als het om de functie buffering gaat. Ze passen goed bij elkaar. De functie buffer is afhankelijk van de breedte (bufferbreedte). Het maakt in mindere mate uit welke soort rand er ligt.

Een teeltvrije zone is een specifiek geval. Deze is in veel gevallen verplicht (met uitzondering van biologische bedrijven) en varieert, afhankelijk van het soort productiegewas, in breedte van 0.25 cm. tot 1.50 cm. Aan een teeltvrije zone wordt er behalve een minimale breedte geen eisen gesteld. In de praktijk worden deze randen braak gelegd of ingezaaid met een ander teeltgewas (bijv. aardappel) of phacelia. Een teeltvrije zone is dus in principe geschikt (te maken) voor wandelaars. Voordeel is de beperkte breedte

van de teeltvrije zone⁴; er gaat weinig productiegrond verloren. Nadeel van een teeltvrije zone is de beperkte functie: er wordt geen natuur ontwikkeld (ten gunste van flora en fauna) en landschappelijk is er (bijna) geen meerwaarde aan de teeltvrije zone te verbinden. Wanneer van een vanggewas gebruik wordt gemaakt zal wandelen niet mogelijk zijn omdat anders het vanggewas wordt platgetrapt en hiermee zijn functie verliest.

Overigens worden bufferstroken al ingezet ten behoeve van wandelaars. Het Wilgenpad, één van de 12 routes van 'Op de kuierlatten', loopt deels langs de akkers over ingezaaide grasstroken, die als bufferstrook voor de aangrenzende sloot dienen.

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Buffering	++

Natuurlijke vijanden

Insecten hebben weinig last van verstoring door wandelaars. Wel neemt een wandelpad fysieke ruimte weg. Wanneer dit is in de vorm van een graspad blijft deze ruimte beschikbaar voor insecten (beschutting en voedsel). Bij een hoge wandelintensiteit zal vegetatie verdwijnen. Hierdoor komt grond braak te liggen ('olifantenpaadjes'). Vaak worden dit soort open plekken wel gewaardeerd door insecten, waaronder graafwesp. Hier kunnen ze zonnen en zich makkelijk verplaatsen. Het wandelpad draagt in dit geval dus bij aan variatie in de akkerrand met een gunstig effect op fauna.

Belangrijke natuurlijke vijanden zijn onder andere loopkevers, spinnen, zweefvliegen en sluipwespen. De natuurlijke vijanden vinden in de akkerrand beschutting en voedsel. Er zijn insecten die permanent in de akkerrand verblijven en insecten die er tijdelijk beschutting en/of voedsel zoeken. Het toebrengen van schade aan de natuurlijke vijanden zelf is verwaarloosbaar. Bij nadering van een wandelaar zullen insecten wegvlugten. Verder kan de wandelaar voor verstoring zorgen door plattrappen van vegetatie of door wandelslijtage (wat gunstig kan zijn i.v.m. open plekken). Wanneer een akkerrand voldoende breed is het niet voorstelbaar dat er insecten dusdanig last hebben van wandelaars dat dit een negatief effect heeft. Verder zit een deel van de natuurlijke vijanden overdag in de akker omdat zich daar ook de plaaginsecten bevinden en hebben ze hierdoor geen last van wandelaars.

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Natuurlijke vijanden	+

Ecologische verbinding

De invloed van de wandelaar zal licht negatief zijn omdat de rust van aanwezige fauna wordt verstoord. Een verbinding voor natuur is meestal ook een verbinding voor wandelaars. In dit opzicht gaan wandelen en akkerrand wel goed samen.

Functies die samenhangen met de ecologische verbinding zijn habitat flora en fauna. Voor flora zijn de negatieve effecten gering, voor fauna zijn de negatieve effecten groter, zie hiervoor de betreffende functies habitat flora en habitat fauna. De breedte van de akkerrand bepaald voor een groot deel de mate van verstoring. Als we uitgaan van een akkerrand met de maximale teeltvrije zone waarmee een boer bij een permanente teeltvrije zone rekening moet houden (minimaal 1.5 meter breed) dan zal verstoring niet zo snel optreden. Een akkerrand met natuurdoelstelling kent wel meer randvoorwaarden en hogere eisen dan bijvoorbeeld een bufferstrook, maar is ook breder (minimale breedte van 3 á 6 meter). Wil een akkerrand kunnen functioneren als ecologische verbinding dan zal deze zelf ook enige natuurwaarde moeten hebben i.v.m. voldoende schuilmogelijkheden en voedsel.

⁴ Voor een wandelpad geldt voor rolstoelgebruikers, kinder- en wandelwagens en mensen die slecht ter been zijn een minimale breedte van 1 meter. Verondersteld mag worden dat voor een wandelaar die buiten voorgenoemde categorieën valt een breedte van minder dan 1 meter voldoet.

Een verbinding door middel van een akkerrand bestaat meestal uit een langgerekte 'smalle' strook van grassen en/of kruiden. Deze verbindt biotopen op het bedrijf, en in veel gevallen ook biotopen buiten het bedrijf. Hierdoor ontstaan aaneengesloten structuren waarbij de akkerrand niet op zichzelf staat, maar een onderdeel is van een groter geheel (landschap). Voordeel is dat wanneer er een wandelpad langs de akkerrand wordt aangelegd die aansluit op de omgeving, er bijna altijd sprake is van een doorgaande route (eindigend op verharde of onverharde wegen). Veel natuurgebieden zijn opengesteld voor publiek. Door middel van voorzieningen als overstapjes en bruggetjes kunnen obstakels als hekken/prikkeldraad en sloten worden opgeheven.

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Ecologische verbinding	++

Landschapswaarde

Akkerranden bevorderen diversiteit en daarmee de aantrekkelijkheid van het landschap voor wandelaars. Een wandelpad draagt positief bij aan de beleving van het landschap. Vooral de (natuur)elementen in het veld zijn van dichterbij te bekijken. Nadelen zijn dat een wandelpad voorlangs een landschappelijk element bij grote aantallen wandelaars het beeld kan 'vervuilen'. Omdat wandelen over boerenland een specifieke (lees kleine) doelgroep kent zal dit in de praktijk meevallen. Ook kan het achterlaten van afval door wandelaars een negatieve bijdrage leveren aan de beleving (zie resultaten uit tabel 3 op de volgende pagina).

De belevingswaarde van het gebied krijgt door de akkerrand een extra impuls. Om de landschapswaarde te kunnen ervaren zijn wandelpaden een goed middel. Voor bedrijven met neventakken als zorg en toerisme zijn aantrekkelijke akkerranden een in te zetten voor de betreffende neventak, maar ook een visitekaartje voor de recreant (zie tabel 2).

Wandelaars hebben een akkerrand nodig die beloopbaar is. Eerdere foto's uit dit rapport (§1.1 en §1.3) laten duidelijke verschillen zien wat verschijningsvorm betreft. De akkerranden die specifiek zijn ingericht voor wandelaars kennen een eentoniger beeld dan de akkerranden met natuurfunctie. Wat landschapswaarde betreft kun je concluderen dat een specifiek wandelpad minder bijdraagt aan de belevingswaarde, maar om landschapswaarde te kunnen ervaren moet je er toch kunnen wandelen. Om de akkerrand toegankelijk te houden moet er vaker worden gemaaid. Dit geeft beperkingen ten aanzien van de functie natuur op de akkerrand. Een brede natuurlijke akkerrand is eenvoudig toegankelijk te houden door een smalle strook te maaien die de natuurdoelstelling niet al te veel verstoort.

tabel 2: landschapsvormen met rapportcijfer, NIPO in opdracht van innovatienetwerk groene ruimte, 2002

Landschapsvormen	Gemiddeld rapportcijfer	Cijfer 1-5 (%)	Cijfer 6-7 (%)	Cijfer 8-10 (%)
Natuurlandschap	8.4	2	14	84
Open gebieden met weilanden	7.6	5	38	75
Open akkerbouwgebieden	6.8	14	57	29
Landschap met intensief gebruik	5.6	46	44	40
Verstedelijkt gebied	4.5	68	28	4

tabel 3: tabel uit rapport Toegankelijkheid Agrarisch Cultuurlandschap

Tabel 25				
	Opengestelde bedrijven		Niet opengestelde bedrijven	
	Vraag 12 Komt u problemen tegen, en zo ja welke? (n=28) (meerdere antwoorden mogelijk)		Vraag 12 Met welke problemen denkt u geconfronteerd te worden (n=24) (meerdere antwoorden mogelijk)	
	Aantal	%	Aantal	%
Ik kom geen problemen tegen	11	19	2	3
Aansprakelijkheid is onduidelijk	5	9	2	3
Financiële regeling is beperkt	4	7	6	9
Privacy loopt gevaar	3	5	7	11
Overlast door wandelaars	6	11	8	12
Verstoring van vee	8	14	9	14
Beschadiging van eigendommen	4	7	6	9
Administratieve afhandeling	5	9	4	6
Negatieve gevolgen voor de			4	6
Ik weet er nog te weinig van om	x	x	10	15
Anders	11*	19	4**	11
	57	100	65	100

* o.a. wandelaars bemoeien zich met het werk, verplichte registratie van bezoekers n.a.v. MKZ crisis, niet wandelaars maken gebruik van het pad, particulier initiatief wordt ongevraagd overgenomen door de overheid

** o.a. dat het een recht wordt om over het land te lopen, overbrengen van veeziekten, door de grote recreatiedruk ontstaat er waarschijnlijk overlast wat afbreuk doet aan de belevingswaarde van een pad over het land

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Landschapswaarde	++

Flora

Akkerranden met een floradoelstelling worden licht negatief beïnvloed doordat wandelaars de vegetatie verstoren. Positief zijn de overgangszones die ontstaan door betreding, met een hogere diversiteit tot gevolg. Bij te smalle randen zullen de effecten van de wandelaar over de gehele breedte zichtbaar zijn, m.u.v. de randen waar een wandelaar niet loopt. Bij brede randen is de invloed van de wandelaar beperkter. De rand wordt niet helemaal belopen met een verhoogde diversiteit tot gevolg. De invloed van de wandelaar kan hierbij mogelijk ook als positief worden gezien.

De invloed van de wandelaar omvat het verstoren van de vegetatie door betreding, waardoor bij veel betreding een tredplanten vegetatie ontstaat. Dit is een vegetatie van planten die beter bestand is tegen betreding (o.a. grote weegbree, schijfkamille en varkensgras). Deze ontwikkeling is gunstig voor de diversiteit in de akkerrand. Vanuit landbouwkundig oogpunt is deze ontwikkeling niet gewenst omdat voorgenoemde soorten tot de probleemonkruiden worden gerekend.

Wandelen kan als activiteit in de akkerrand ook voordelen opleveren, bijvoorbeeld het verspreiden van zaden. Dit gebeurt ook door vogels en andere dieren, in hoeverre een wandelaar bijdraagt aan actieve verspreiding van zaden is onbekend.

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Habitat flora	-

Fauna

Wandelen heeft tot gevolg dat vegetatie wordt platgetrapt waardoor er minder beschutting is. Omdat er geen grote groepen wandelaars over de akkerrand lopen zal dit tijdelijk zijn omdat vegetatie zich weer zal

oprichten. Nog meer dan het plattrappen van vegetatie verstoren wandelaars de rust. Insecten (ook natuurlijke vijanden) zullen nauwelijks last hebben van de wandelaar. Vooral vogels en zoogdieren die van de akkerrand gebruik maken zullen last ondervinden van wandelaars, zelfs bij een zeer brede akkerrand. Het negatieve effect van wandelen is het grootst in het broedseizoen. Er zijn gevallen bekend waarin er broedvogels (weidevogels, fazanten, kwartels) in een akkerrand zitten waardoor een wandelpad loopt. In veel gevallen wordt geadviseerd om het wandelpad in de broedperiode af te sluiten. Ook de invloed van wandelaars op de directe omgeving van de akkerrand/wandelstrook kan negatief zijn wanneer daar broedende weidevogels zitten.

Eén van de functies van een akkerrand is de faunadoelstelling. Wandelen heeft een negatieve invloed op deze functie. Fauna vraagt om een vegetatie die voldoende voedsel en beschutting biedt. De vorm en beheer van de rand is hierop afgestemd. Er is vaak sprake van een kruidenrijke vegetatie die één keer per jaar voor de helft (gefaseerd) wordt gemaaid om voldoende beschutting te bieden. Betreding door wandelaars zorgt net als bij de functie habitat flora voor verstoring.

Wandelaars vragen een korte (gras/kruiden)vegetatie waarover gewandeld kan worden. Door gefaseerd maaien kunnen stroken (tot 1m) worden gemaakt die wel goed begaanbaar zijn voor wandelaars. Dit is echter ongunstig voor fauna.

Functie akkerrand	Invloed van wandelen
Habitat fauna	-

2.2.2 Conclusie functiecombinaties

Akkerranden kunnen worden ingezet ten behoeve van wandelen. De verschillende functies ondervinden weinig tot geen invloed van de wandelaar of passen juist goed bij elkaar (o.a. beleving landschap). De invloed van wandelen hangt vooral af van de breedte van de akkerrand. Aanpassingen en de effecten van wandelen (ontstaan van open plekken) kan leiden tot positieve effecten wanneer de rand voldoende breed is en er voldoende beschutting en voedsel overblijft. Door middel van kleine aanpassingen als het frequenter maaien van smalle stroken op de akkerrand ontstaan er wandelmogelijkheden.

Wanneer er sprake is van een akkerrand met een natuurfunctie (Programma Beheer) worden eisen gesteld aan de minimale breedte. Vaak ligt de minimale breedte bij 3 meter (o.a. akkerflora randen) en 5 á 6 meter (o.a. faunarand). Hierbinnen wordt voldaan aan de teeltvrije zone en is er voldoende ruimte aanwezig om wandelen een plek te geven.

Een hogere, meer natuurlijke vegetatie is een betere buffer (neemt als vanggewas makkelijker drift weg) en geeft goede beschuttingsmogelijkheden aan fauna. De wandelaar zal bij betreding een negatieve invloed uitoefenen op de vegetatie en fauna (plat trappen vegetatie en verstoren rust van fauna). Een hoger gewas betekent voor de wandelaar dat de toegankelijkheid afneemt.

3 Onderdeel inpasbaarheid

3.1 Inpassing

Inpasbaarheid is in grote lijnen afhankelijk van de functie van de akkerrand en de randvoorwaarden die aan de rand worden gesteld. Ter illustratie:

1) SAN-Faunarand:

Een faunarand moet minimaal 6 meter breed zijn. Dit biedt de wandelaar voldoende ruimte. Een volgende randvoorwaarde is dat ten hoogste één keer per jaar de helft van de beheerseenheid gemaaid mag worden. Dit zorgt voor een minder goed tot ontoegankelijke akkerrand doordat het gewas te hoog groeit (m.u.v. laagblijvende grassen). Verder geldt de voorwaarde dat de faunarand begroeid mag zijn met gras, kruiden en granen. Ook binnen deze voorwaarde is het goed mogelijk om de rand toegankelijk te maken voor de wandelaar (bijv. d.m.v. een 1 meter brede grasstrook direct langs de akker).

2) Teeltvrije zone:

Een teeltvrije zone is, afhankelijk van het te telen gewas, voldoende breed voor wandelaars (tussen de 0,25 en 1.50 meter). Verder worden er geen specifieke randvoorwaarden gesteld. Hiermee is de teeltvrije zone uitstekend in te zetten voor de wandelaar.

Vaak is de functie en de beschikbare ruimte de beperkende factor. Een smalle rand is bedrijfstechnisch beter in te passen, maar een wandelaar zal sneller invloed uitoefenen op de rand. Bij een bredere rand is de verstoring minder. Wanneer een akkerrand breed genoeg is kan een wandelstrook eenvoudig op de akkerrand worden aangelegd (er hoeft namelijk geen fysiek pad uitgegraven/bestraat te worden, een strook af en toe maaien is voldoende). Is er sprake van buffering dan zijn er weinig eisen ten aanzien van de inrichting en zal de invloed van de wandelaar van weinig invloed zijn. Hoe groter echter de natuurfunctie is hoe meer beperkingen/randvoorwaarden er op de rand liggen. Hierdoor ontstaat er een paradox: hoe meer natuur, hoe aantrekkelijker het is om te wandelen. Meer natuur betekend echter ook dat de akkerrand kwetsbaarder is ten aanzien van invloeden van de wandelaar. Hierdoor zou de akkerrand in principe minder toegankelijk worden.

3.2 Toetsen aan de praktijk

Om te kijken of de inhoud van het rapport aansluit bij ervaringen in de praktijk is het rapport voorgelegd aan een vertegenwoordiger van natuur, wandelaar (vragers) en boer (aanbieders). Hierbij is aan hen gevraagd om aan te geven hoe zij, vanuit hun standpunt als vertegenwoordiger, aankijken tegen de combinatie van wandelen over akkerranden. De resultaten worden per thema behandeld, achtereenvolgens natuur, agrarische bedrijfsvoering en wandelen.

3.2.1 Natuur

Dit rapport is ter reactie voorgelegd aan de heer A. Wieland van Het Zeeuwse Landschap. Hij is onder andere betrokken bij het onderzoek 'Akkerranden a La Carte' in Zeeland. Dit onderzoek richt zich op de inrichting van akkerranden ten behoeve van flora en fauna (agrarische natuur).

Wieland ziet goede mogelijkheden voor het combineren van akkerranden en wandelen. Vooral voor randen waarvoor geen specifieke natuurdoelstelling geldt, zoals teeltvrije zones, ziet hij geen problemen. Natuurlijke vijanden staan minder in de belangstelling, maar ook hier denkt Wieland dat echte problemen zich niet voor zullen doen. Voor akkerranden met een duidelijke natuurdoelstelling (voor o.a. zoogdieren,

weidevogels) ligt het verhaal iets anders. Voor deze akkerranden ontvangen boeren vaak een vergoeding uit Programma Beheer of uit een provinciale regeling. De natuurdoelstelling gericht op de ontwikkeling van flora en fauna, staat vanuit financieel oogpunt gezien nadrukkelijk voorop.

Vanuit zijn eigen ervaringen geeft Wieland aan dat veel boeren werken met akkerranden tussen de 3 en 12 meter. De meest gangbare breedtes liggen, afhankelijk van de regio, tussen de 6 á 12 meter. Er wordt altijd gewerkt met een veelvoud van 3 meter doordat dit goed aansluit bij de breedtes van machines. Voor natuur geldt dat hoe breder de rand, hoe beter deze functioneert en hoe breder de akkerrand is hoe minder verstoring een wandelaar zal geven. Dit gaat vooral op voor de fauna. Flora is in vergelijking met fauna minder gevoelig voor de invloed van de wandelaar. Naast de breedte hangt de mate van verstoring ook af van de soorten die in de akkerrand zitten. Schuwe soorten als wezel en kiekendief hebben zelfs bij 12 meter brede randen last van verstoring, vlinders kunnen nog prima uit de voeten met 3 meter brede akkerranden.

Wieland schetst dat fauna behoefte heeft aan variatie. Dit sluit aan op het idee dat fauna ook kan profiteren van wandelen doordat er open plekken ontstaan (o.a. graafwesp). De heer Wieland licht toe dat op open plekken en amfibieën, reptielen en insecten kunnen opwarmen. Jonge weidevogels kunnen hiervan profiteren doordat insecten eerder en makkelijker te vangen zijn. Ook heeft variatie te maken met mogelijkheden voor afzetten van onder andere eitjes van vlinders. Dit doen ze makkelijker op jong dan op oud materiaal. Door het maaien van een grasstrook voor de wandelaar ontstaat er een strook met jonge vegetatie. De vlinder kan hier van profiteren, mits de strook breed genoeg is en de randen niet door wandelaars worden belopen.

Vanuit het oogpunt van fauna gaat de functie van ecologische verbinding minder goed samen met wandelen. Veel hangt wel af van de intensiteit en spreiding van wandelaars over de dag. Af en toe een (grote) groep wandelaars geeft incidenteel wel verstoring maar over de dag gezien is er voldoende rust. Een vogel kan eenvoudig wegvliegen en even later weer terugkeren, net als zoogdieren en insecten kunnen wegkruipen en weer te voorschijn kunnen komen wanneer de wandelaars voorbij zijn. Wanneer er continue wandelaars over de rand lopen is er geen moment sprake van rust waardoor de akkerrand als verbindingzone niet zal functioneren.

Wieland geeft aan dat de beste oplossing zou zijn om in het broedseizoen akkerranden generiek niet open te stellen voor wandelaars. Hiermee zou je ook het probleem kunnen voorkomen dat op het ene moment de akkerrand wel toegankelijk is en op een ander moment niet. Een andere oplossing is om per akkerrand te kijken of er broedvogels aanwezig zijn en dan over te gaan tot het afsluiten van de akkerrand voor wandelaars. In dit geval is er vaak de mogelijkheid om een alternatieve route aan te wijzen (bijvoorbeeld over dijken en langs bermen). Controle moet plaatsvinden door iemand met kennis, wat extra kosten met zich meebrengt.

Wandelen zou op de randen van de akkerrand moeten plaatsvinden, en niet in het midden van de akkerrand. Wel moet er een mogelijkheid zijn om af en toe door de akkerrand te dwalen. Om de effecten van wandelen zo min mogelijk te houden zou een verhouding van 90% wandelstrook aan de rand en 10% wandelstrook midden over de rand kunnen worden toegepast.

3.2.2 Agrarische bedrijfsvoering

De heer J. van Strien uit Ens (Noordoostpolder, Fl.) is één van de twee initiatiefnemers van het Wilgenpad, één van de twaalf wandelpaden uit het netwerk 'Op de kuierlatten'. Het Wilgenpad is een 5 kilometer lang pad en loopt langs de akkers over ingezaaide grasstroken, die als bufferstrook voor de aangrenzende sloot dienen. De breedte van deze bufferstroken is 3 á 3.5 meter.

Van Strien geeft aan dat wandelen en akkerranden goed samen gaan op zijn bedrijf en dat wandelstroken praktisch goed inpasbaar zijn. Dit heeft deels te maken dat de akkerrand dienst doet als bufferstrook. Aan een bufferstrook worden weinig eisen gesteld zodat er veel vrijheid is om onderhoud op eigen wijze vorm te geven.

Het wandelen op de akkerrand heeft tot gevolg dat er vaker moet worden gemaaid in verband met de toegankelijkheid van wandelaars. Dit beheer heeft als effect dat er een eentoniger/minder gevarieerd beeld ontstaat (minder soorten en structuur). Vaak maaien heeft tot gevolg dat soorten niet in bloei kunnen komen en geen zaad kunnen zetten. Een beperkt aantal soorten (vaak grassen) kan dit wel en bepalen hiermee voor een groot deel het beeld. Voor Van Strien is het een bewuste keus om de bufferstrook in te zetten als wandelpad. Hij maakt liever geen gebruik van bloemrijke randen om randen zo authentiek mogelijk te houden zodat het beeld past bij een landbouwbedrijf in de polder.

De effecten op fauna vindt Van Strien lastig aan te geven. Het enige dat bij hem opkomt, is dat natuurlijke vijanden last zouden kunnen hebben van het maaien van de akkerrand, en niet zozeer van de wandelaar. Bij het gebruik van een weilandbloter zal een deel van de aanwezige insecten worden gedood. Ook is er na het maaien tijdelijk minder beschutting.

Van Strien legt de nadruk op zijn ervaringen dat je het niet te 'luke' moet maken. Hij heeft in het begin zeer frequent gemaaid (1 á 2 keer per week) met een gazonmaaier van 1.5 meter breed. Tussentijds is er overgeschakeld op het op 4 á 5 keer per jaar maaien met weilandbloter. Dit betekende dat de maaibreedte van 1.5 meter naar 2.80 meter ging en vegetatie tussen de maaibeurtten door hoger kwam te staan. Hierover heeft hij tot nu toe geen klachten gekregen. Hiermee schijnt 4 á 5 keer maaien op voedselrijke grond voldoende te zijn.

Uit praktisch oogpunt moet er op worden gelet dat de wandelstroken niet worden bevuild met o.a. kluiten grond op de rand (bij oogsten en grondbewerking). Dit geeft onkruidgroei en de wandelstrook is slechter begaanbaar. Zelf heeft hij geen last gehad van wandelaars die schade aanrichten.

3.2.3 Wandelen

Om de wandelaars te vertegenwoordigen is de heer B. Kippers van het Wandelplatform-LAW uitgenodigd om zijn visie op het combineren van wandel en akkerrand te geven en van de effecten van wandelen op akkerranden.

De landelijke koepelorganisatie voor wandelen, het Wandelplatform-LAW, is zeer positief over het wandelen over akkerranden. Het biedt vele mogelijkheden en kansen voor zowel de boer als de wandelaar. De wandelmogelijkheden in Nederland liggen steeds vaker onder druk door het toenemende aantal barrières (rijkswegen, N-wegen, spoorlijnen) en het asfalteren of afsluiten van aantrekkelijke wegen en paden. Uitbreiding van de wandelmogelijkheden is wenselijk en wandelen over akkerranden kan daar een belangrijke rol in vervullen. Natuurgebieden met recreatieve mogelijkheden liggen regelmatig als eilanden in agrarische gebieden. Akkerranden met wandelstroken kunnen uitstekende verbindende schakels vormen tussen deze gebieden. Naast natuurbeleving snuift de wandelaar ook cultuur op, afwisseling in landschappen wordt door wandelaars namelijk hoog gewaardeerd. In uitloopgebieden van woonkernen en recreatieve verblijfsaccommodaties zijn akkerrand-wandelstroken de ideale verbindingen naar en in het buitengebied: verkeersveilig en aantrekkelijk.

Ook de kwaliteit van de Nederlandse lange-afstand-wandelpaden (LAW's) is op veel plaatsen te verbeteren wanneer gebruik gemaakt kan worden van wandelstroken over akkerranden. Boeren met initiatieven op het gebied van agrarische nevenactiviteiten zouden vaker kunnen kiezen voor akkerrandenbeheer. Want naast het vergroten van de aantrekkelijkheid van een wandelpad is de financiële tegemoetkoming in de vorm van subsidie aantrekkelijk.

De effecten van wandelaars op akkerranden zijn positief en veelzijdig. Rondwandelingen uitzetten over en langs akkerranden kan een extra impuls betekenen voor het ontwikkelen of uitbreiden van agrarische nevenactiviteiten als een theeschenkerij, winkel (streekproducten) en verhuur van een (vergader)zaal. Arrangementen op het gebied van wandelen en overnachten (logies en ontbijt) zijn mogelijk. Ook voor het bedrijfsleven biedt het kansen, namelijk vergaderen (teambuilding/'dag op de heide') gecombineerd met

geestelijke en fysieke ontspanning. Er zijn nog vele creatieve initiatieven te ontwikkelen, bijvoorbeeld een landschapskunstproject die bezichtigd kan worden vanaf akkerrand-wandelstroken. De 'Op de kuierlatten'-routes in Flevoland en een pilot-project in Nieuw-Vennep zijn goede voorbeelden. Bebording bij akkerrand-wandelstroken met een uitleg over het doel en de aanwezige flora en fauna betekent een positieve PR voor akkerranden. Dit kan samengaan met uitleg over de aanwezige landbouwgewassen en/of veeteelt.

Kippers geeft aan dat het LAW een lacune ziet wanneer het gaat over de invloed van wandelaars. Zoals een recent artikel in de Boerderij (27 sept. 2005) bijvoorbeeld weergeeft is het toenemende aantal afvaldumpingen (door niet-wandelaars!) terecht weergegeven als een negatieve trend. Zijn er exacte feiten en cijfers bekend waar ook wandelaars zich in grote mate schuldig maken aan het achterlaten van zwerfvuil? Het Wandelplatform-LAW beschikt hier niet over. Verder kan geconcludeerd worden dat neospora-besmettinggevaar zeer klein is wanneer bebording aan wandelaars duidelijk maakt dat honden moeten worden aangelijnd of verboden zijn. In het laatste geval kunnen anti-honden sluisen/hekken uitkomst bieden.

Wat betreft de verstoring van natuurlijke vijanden moet het wegvluchten van insecten wel in de juiste verhoudingen worden gezien. Vogels en zoogdieren worden veel meer gestoord. Bij intensief gebruik wordt een pad 10x per dag gebruikt door (een groep) wandelaars. Van zonsopgang tot zonsondergang betekent dit in tijd een verstoring van ca. 0,6% (ca. 780 minuten, verstoring 10 x max. 30 sec. = 5 minuten).

De koepelorganisatie Wandelplatform-LAW stelt dat voor een wandelaar een wandelstrook met een breedte van 1 meter voldoet. Het toekennen van extra subsidie (naast de gebruikelijke 'randsubsidies') aan boeren wanneer zij een wandelstrook aanbrengen in de rand ziet het Wandelplatform-LAW als een positieve stimulans om hieraan mee te werken.

4 Algemene conclusie, discussie en aanbeveling

Hieronder volgen algemene conclusies en discussie naar aanleiding van de onderdelen functiecombinaties, inpasbaarheid en toets aan de praktijk.

4.1 Conclusie

Wandelpaden zijn praktisch goed inpasbaar. Vooral bij bufferzones (o.a. teeltvrije zone), waar geen strenge randvoorwaarden aan vorm en beheer worden gesteld, is door middel van beheer uitstekend een wandelstrook te creëren. Het voorbeeld van het wandelpad bij Van Strien (Wilgenpad) laat dit goed zien. Ook bij brede akkerranden met een natuurdoelstelling kan er door het maaien van ± 1 meter brede grasbanen een toegankelijke wandelstrook worden gemaakt. Hierbij kan de wandelstrook een positief effect hebben op de verschillende functies.

4.2 Algemene discussie

Uit de paragraaf functiecombinaties (§ 2.2.2) blijkt al dat er goede mogelijkheden zijn voor het combineren van wandelen en akkerranden. Uit de reacties van de geïnterviewde personen (§ 3.2) blijkt hetzelfde. Ook de geïnterviewden geven aan dat het grootste knelpunt de invloed van de wandelaar op de aanwezige fauna is. Uit de gezamenlijke opmerkingen van de heer Wieland en Kippers kunnen we echter opmaken dat dit in de praktijk mee zal vallen. Wieland geeft aan dat een (grote) groep wandelaars incidenteel wel verstoring geeft, maar dat dit over de dag gezien meevalt omdat er toch voldoende rust is. Kippers geeft aan dat bij intensief gebruik een pad 10 keer per dag gebruikt wordt. Dit houdt in dat wandelaars over de dag verspreid 10 keer voor verstoring zorgen (in totaal ± 5 minuten). Voor een broedvogel kan dit al te veel zijn.

Er zijn meer niet-negatieve effecten dan negatieve effecten. Negatieve effecten, als verstoring van broedvogels, zijn vaak ook tijdelijk van aard en kunnen door middel van technische maatregelen geheel of gedeeltelijk worden voorkomen. Voor de wandelaar kan dit betekenen dat een akkerrand tijdelijk niet toegankelijk is. Ook hier zijn oplossingen voor te vinden als het omleggen van de route over het eigen bedrijf (zie figuur 3) of via bermen, dijken, etc. Positieve effecten op de akkerrand hangen voornamelijk samen met het aanbrengen van variatie door de wandelstrook (betreding, beheer).

4.3 Aanbevelingen

Subsidies mogen niet worden gestapeld.

Wanneer een boer kiest voor een bepaald pakket is dit vaak vanuit milieu- of natuuroverwegingen. Vanuit de verschillende functies worden er subsidies toegekend die niet mogen worden gestapeld. Dit betekent dat voor hetzelfde oppervlak (bijv. faunarand) niet meerdere subsidies mogen worden aangevraagd. Het opstellen van een wandelpadenpakket zou rekening kunnen houden met het multifunctionele karakter van een akkerrand door geld gebundeld in te zetten. Bijvoorbeeld een faunarand met de toevoeging dat wandelen is toegestaan. Zie kader op de volgende pagina.

Literatuurlijst

Clevering, O. en Visser A., 2005. Beheeradvies grasbufferstroken voor het project Actief Randenbeheer Brabant, Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

Kloen H. (CLM), Hassink J. (PRI), Agricola H. (Alterra), 2005. Wat kan het buitengebied van Amsterdam betekenen voor de gezondheid van Amsterdammers, CLM.

PPO-AGV, 2005. Eindrapport Natuur breed deel A, Stappenplan voor het opstellen van bedrijfsnatuurplannen. Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

Geertsema W.¹, Steingröver E.¹, Wingerden van W.¹, Alebeek van F.², Rovers J.² 2004. Groenblauwe dooradering in de Hoeksche Waard: een schets van de gewenste situatie voor natuurlijke plaagonderdrukking, Alterra-rapport 1042
1 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen
2 Praktijkonderzoek Plant en Omgeving, Lelystad

Hopster, G.K. (PPO), Boer de T. (Alterra), Kommers M.A.W. (ASG) e.a., 2004. Leidraad Wandelpaden over boerenland, Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

Diepen van M.B.S en Bakker J.G., 2002, Handboek wandelvoorzieningen, planning en uitvoering. WIRO/LAW rapport no. 14.

Hopster G.K., Visser A.J., Beek van A.J.C.M., 2002. Agrarisch natuurbeheer op proefbedrijven. Tussentijdse evaluatie 1998-2001. PPO 13.38.035.

Kommers M.A.W. (ASG) en Hopster G.K. (PPO-AGV), 2002. Praktijkrapport Rundvee 15: Toegankelijkheid Agrarisch Cultuurlandschap, een studie naar knelpunten en oplossingen. ASG, PPO-AGV.

Ministerie van LNV, 2000. Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN), LNV

Huismans, J.F.M., Porskamp, H.A.J. & Zande, J.C., 1997, Drift (beperking) bij de toediening van gewasbeschermingsmiddelen: evaluatie van de drift van spuitvloeistof bij bespuitingen in de fruitteelt, de volveldsteelten en de boomteelt (stand van zaken december 1996). IMAG Rapport 97.04.

Bijlage 1: artikelen

(WB, Weekblad voor Wageningen UR 7e jaargang / 16 06 2005)

Lekker wandelen langs de akkerrand

PPO en LTO Nederland willen meer akkerranden openstellen voor recreanten. De al bestaande wandelroutes zijn volgens de onderzoekers een succes. Wel moeten de recreanten oppassen dat ze geen broedvogels verjagen.

Op 15 juni tijdens de praktijkdag van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving in Lelystad is de inpassing van akkerranden in het landschaps- en recreatiebeheer gedemonstreerd. Projectleider dr Frans van Alebeek: 'In veel akkerrandenprojecten die recent zijn gestart, ligt het accent op buffering van sloten en verbetering van de waterkwaliteit. Akkerranden fungeren dan als buffers en vanggewas, zodat minder gewasbeschermingsmiddelen en mest in het water komen. Die randen kunnen echter tegelijk net zo goed als wandelpad dienen, en zijn een leefgebied voor allerlei kleine dieren en planten.'

Een praktijkproject met vijf bedrijven die aan de slag gaan met functionele biodiversiteit ligt in de Hoeksche Waard bij Strijensas. Dit is een project van LTO Nederland, waarin PPO een flink deel van de uitvoering voor haar rekening neemt. Een deel van de akkerranden die hier liggen, is al in gebruik als wandelpad. En in het Maashorstgebied is PPO samen met Alterra bezig om een netwerk van boerenwandelpaden op te zetten. Die gaan deels ook over akkerranden.

Van Alebeek signaleert wel een probleem. 'Op een drukke wandelroute kunnen broedvogels in de randen te vaak worden verjaagd.' Een oplossing kan zijn om de weidevogelhotspots niet in het padennetwerk op te nemen, of om wandelpaden niet het gehele jaar open te stellen. 'Het is dus soms kiezen, maar de ervaringen tot nu toe laten duidelijk genoeg zien dat er veel samen kan gaan op de akkerranden.'

De akkerrandwandelaars kunnen trouwens wel veel insecten verwachten op het boerenland. Op de praktijkdag liet PPO zien dat de akkerranden, veelal onbemest en onbespoten, veel zweefvliegen, spinnen en loopkevers herbergen. Misschien hinderlijk voor wandelaars, maar de boeren hebben er voordeel van. Veel van deze insecten zijn natuurlijke vijanden van bladluizen. Zo vertelde tijdens de praktijkdag een akkerbouwer uit Schouwen-Duiveland, dat de insecten die voorkomen op zijn akkerranden de bladluis in zijn aardappelen in korte tijd wegvreten. / HB

Akkerrand-toerisme leeft op

[20 juli 2005]

Er wordt geen entreegeld gevraagd en het geeft een unieke kijk op Nederland: akkerrand-toerisme. Nieuwe wandelpaden zijn aangelegd in ondermeer Brabant en Zuid-Holland en er volgen nog velen, verwachten Wageningse onderzoekers van Alterra en Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

De uitgezette wandelroutes zijn volgens de onderzoekers een succes. De nieuwe wandelpaden zijn met name te vinden op boerenbedrijven die actief zijn met 'agrarisch natuurbeheer'. Dit houdt ondermeer in dat boeren naast het produceren van voedsel ook natuur inpassen in hun bedrijfsvoering. Er worden wilde grassoorten en bloemenmengsels ingezaaid en stroken land niet of minder bemest en gevrijwaard van pesticiden. Een bloemenweelde, een rijkdom aan vogels en ook minder vieze sloten zijn het prettige gevolg. Dit is ondermeer te zien op akkerbouwbedrijven in de Hoeksche Waard, en bloembollenbedrijven bij Voorhout en Lisse, die een deel van de akkerranden hebben ingericht als wandelpad, nu goed bezocht. Dit is een project van LTO waarbij PPO heeft meegewerkt aan de planvorming, monitoring en evaluatie. PPO is samen met Alterra ook in het Brabantse Maashorstgebied bezig een netwerk van boeren-wandelpaden op te zetten. Vooralsnog blijft het bij wandelpaden; fietsroutes staan nog niet in de planning. Recreanten kunnen wel degelijk echte natuur verwachten op de rand van het boerenland. Het traditionele beeld van stinkende slootjes en koeienvlaaien kan worden bijgesteld, denkt ook dr. Frans van Alebeek, onderzoeker multifunctionele bedrijfssystemen bij PPO. 'We zien nu aantrekkelijke gras- en bloemenstroken. Akkerranden zijn in onze visie multifunctioneel. Ze kunnen fungeren als buffer en vanggewas, zodat minder gewasbeschermingsmiddelen en mest in het water komen. De randen kunnen echter tegelijk net zo goed als wandelpad dienen, en zijn aantrekkelijk omdat ze een leefgebied vormen voor allerlei kleine dieren en planten.' Er lopen ook veel kevers en spinnen rond in de onbemeste en onbespoten akkerranden, en de boeren hebben hier voordeel van. Van Alebeek: 'Veel van deze insecten zijn natuurlijke vijanden van bladluizen. Zo hebben we op ons proefbedrijf in Nagele gezien dat deze insecten in korte tijd de bladluis in de aardappelen wegvreten.' De onderzoekers signaleren wel een mogelijk probleem: op een drukke wandelroute kunnen broedvogels uit de akkers worden verjaagd. Een oplossing kan zijn om de belangrijkste weidevogel *hotspots* die bekend zijn, niet automatisch in het padennetwerk op te nemen, of om wandelpaden niet het gehele jaar open te stellen.

Tijdens de praktijkdag die PPO organiseerde in juni, bleek dat ook agrariërs uit Limburg en het noorden van het land belangstelling hebben om wandelpaden aan te leggen op hun akkers. Dit in combinatie met agrarisch natuurbeheer, waarvoor een subsidieregeling bestaat van de overheid. De Wageningse onderzoekers verwachten de komende jaren een forse uitbreiding van boeren-wandelpaden, ook omdat agrariërs zelf aan de slag kunnen gaan met behulp van het boekje 'Uit de voeten met wandelpaden over boerenland', een praktische leidraad geschreven door PPO, Alterra en de Animal Sciences Group. | Hugo Bouter

Boze veehouder weert wandelaars Wogmeer

Noordhollands Dagblad, dinsdag 5 juli 2005

Agrariër Ton Koopman heeft zijn buik vol van wandelaars over zijn erf en land. Hij treft maatregelen om de populaire wandelroute Rondje Wogmeer te blokkeren. De Wogmeerder is boos op de gemeente Wester-Koggenland en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Het Rondje Wogmeer van 12 km voert over 1100 meter over land van Ton en zijn broer Cor. Samen hebben zij in de Wogmeer een groot veehouderijbedrijf. Volgens Ton Koopman veroorzaken wandelaars steeds meer overlast. Ook andere landeigenaren klagen.

Kort geleden dacht Koopman dat zijn stolp in de brand stond. Bij thuiskomst 's avonds zaten onbekenden rond brandende fakkels te picknicken op zijn erf. "Zij dachten dat het mocht en wisten niet dat het particulier terrein was."

Koopman noemt meer gevallen van overlast. "Veel wandelaars gedragen zich niet als gast. Mijn broer stuitte met maaien op een bierflesje. Er lopen honden los. Dat heeft ons twee kalveren gekost."

De veehouder wijst op een brief van de Gezondheidsdienst voor Dieren. "Die heeft vorig najaar onderzoek gedaan nadat vijf koeien een kalf hadden verworpen. In twee gevallen werd neospora aangetroffen. Deze stof wijst op een bacterie waardoor de vrucht afsterft. De bacterie is afkomstig van honden en belandt via hun ontlasting in het gras." Ton Koopman plaatst een hoog hek voor zijn erf. "Ik wil hier geen wandelaars meer. En anders laat ik een Mechelse herder lopen."

Ook wil hij een rechtszaak aanspannen tegen Wester-Koggenland. "De gemeente propageert deze wandelroute en wekt de indruk dat het wandelpad geen particulier terrein is. Dat is het volgens mij wel", stelt Koopman. "De wandelroute loopt grotendeels over de kade langs de ringsloot. Deze kade is vrijwel geheel particulier eigendom. De notariële eigendomsakte vermeldt geen beperkende bepalingen, zoals recht van overpad. Laat de rechter zich maar uitspreken."

De wandelroute is een initiatief van het waterschap, met medewerking van de gemeenten Wester-Koggenland en Obdam. De provincie was een groot pleitbezorger van deze recreatieve voorziening.

De kade rond de ringsloot is grotendeels particulier eigendom, maar staat in de officiële legger der wegen aangegeven als openbaar pad. Deze aanduiding komt voort uit het oude recht van het polderbestuur om er ongehinderd te schouwen. Medewerker J. Peetoom van het hoogheemraadschap erkent dat dergelijke bepalingen nooit worden opgenomen in koopakten. Deze bepalingen zijn niet bekend bij het Kadaster. Zo komen onwetende eigenaren voor verrassingen te staan.

Officieel is de provincie de beheerder van deze openbare kades. De provincie is echter niet aansprakelijk voor schades. Wogmeerder Dick Waiboer heeft schriftelijk geïnformeerd naar aansprakelijkheid. "Wat gebeurt er als mijn stier een wandelaar aanvalt?" Dan moet Waiboer de gedupeerde betalen, aldus Peetoom.

Wethouder J. Vriend van Wester-Koggenland kondigt een bijeenkomst aan tussen betrokken partijen en landeigenaren. "Samen moeten we kijken hoe de overlast kan worden teruggedrongen. Misschien moeten delen van de route worden afgerasterd."

In het najaar worden op een aantal plaatsen bankjes, informatiepanelen en afvalbakken geplaatst. Al deze plannen kunnen de boosheid van Ton Koopman niet wegnemen. "Zoals het nu gaat, kan het niet langer. Er komen al bussen met wandelaars."

Witte Weekblad

VOOR NIEUW-VENNEP, RIJSENHOUT EN OMLIGGENDE PLAATSEN

WOENSDAG 17 AUGUSTUS 2005 40e JAARGANG nr. 33/52 PAGINA'S/17.600 EX.

Pilotproject op de velden van de gebroeders Ham

Wandelpaden tussen de akkers

Nieuw-Vennep – 'We hebben ons erbij neergelegd dat er net als op zoveel andere plaatsen ook hier in de Haarlemmermeer veel boerenland verandert in woningbouwgebied. Daarom wordt er steeds meer gekeken naar de openbare ruimte die overblijft.' Aan het woord is Jan Ham die samen met zijn broer 155 ha akkerbouw beheert.

'Aan dat overgebleven bouwland willen wij graag een stukje meerwaarde toevoegen en dat is recreatief medegebruik.'

Lopend over de paden van zijn akkerbouwvelden die vanaf midden augustus deel gaan uitmaken van de wandelroute van vier kilometer vertelt de voorzitter van de Agrarische Natuurvereniging Haarlemmermeer wat er nog moet gebeuren: 'Er komt bebording met uitleg over wat er groeit, wegbewijzing en bankjes om op te rusten. En ook een bruggetje dat verbinding zal maken met de Olmenhorst. Het start- of eindpunt is Ham of de Oldenhorst.'

Langs de paden wordt een bloeiende kruidenrand van kruiden met vallende zaden gezaaid. Straks komen er ook diverse arrangementen. Het wordt een vertrekpunt van allerlei activiteiten.' Bij dit project wordt hij geholpen door de gemeente, de provincie Noord-Holland, door het projectbureau Haarlemmermeer Groen en het adviesbureau de Vogel van Marianne van Arkel.

Multifunctioneel

Het enthousiasme van Jan Ham wordt gedeeld door Marianne van Arkel: 'Als je boer wilt blijven in de toekomst moet je een keuzes maken over de bedrijfsontwikkeling. Je kunt je afsluiten of je land openstellen. Multifunctioneel landbouwgebied voegt wat essentieels toe aan de vele een-

Recreatief en educatief wandelen tussen de akkers. (foto: Roel Schutte)

zijdige recreatiegebieden.'

Zij gaat er dieper op in waarom de wandelpaden er moeten komen: 'De landbouw heeft het al moeilijk genoeg. Er moet gezocht worden naar nieuwe bronnen van extra inkomen. De paden leveren een vergoeding per strekkende meter op. Goed voor de boer maar ook juist leuk voor de nieuwsgierige en leergierige wandelaars. De agrarische sector is jarenlang ondergeschoven geweest binnen de gemeente. De boeren zitten echter niet stil, er speelt echt veel en er borrelt van alles. We plegen geen verzet meer maar willen juist samenwerking met de gemeente, de burgers en het bedrijfsleven.

Maar er zijn nog veel boeren die een soort van koudwatervrees hebben en daarom zijn Jan en Marianne op zoek naar boeren die zich bij het wandelpaden-project willen aansluiten. Zij verwijzen naar het wandelpad (3,2 km) van de familie Kroon in Weteringbrug: 'Die doen mee in het pilotproject en hebben biologische pro-

ducten, scharrelkippen, maïs en pompoenen.' Voor Ham is zijn land wel zijn bedrijventerrein maar is het platteland er ook voor iedereen. Recreatiegebied, een habitat voor vogels mede door goed waterbeheer, het onderhouden van cultuurhistorie en behoud van biodiversiteit. Hij is dan ook sterk voor vernieuwing.

